

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 403 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
To'irova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahridinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
O'zbekiston sug'urta amaliyotida umr davomiyligi funksiyalarini aniqlashda aktuar hisoblarning o'рни.....	385
Abdujalilova Guzal Saydillayevna	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	

INNOVATSION FAOLIYATNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Ilmiy rahbar:

Holmirzayeva Gulruh Akbarovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, Investitsiya va innovatsiya kafedrasasi assistenti. E-mail:

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion faoliyatning zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rnini, uning dolzarbligi va amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari, unga ta'sir qiluvchi omillar va baholash metodologiyasi tahlil qilingan. Xususan, yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish resurslardan samarali foydalanish va mehnat faoliyatini yengillashtirish orqali ijtimoiy farovonlikni oshirishga xizmat qilishi ko'rsatib o'tilgan. O'zbekiston sharoitida innovatsion jarayonlarni jadallashtirish orqali mahsulot va xizmatlar sifatini oshirish, milliy iqtisodiyotda raqobatbardoshlikni ta'minlash yo'nalishlari o'rganilgan. Tahlil asosida innovatsion faoliyatni barqaror rivojlantirish bo'yicha xulosalar va takliflar ishlab chiqilgan. Xorijiy tajriba va ilmiy metodologiyalarning o'rganilishi ishning ilmiy asoslanganligini ta'minlagan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, innovatsion iqtisodiyot, innovatsion faoliyat, strategiya, milliy innovatsiya tizimi, samaradorlik, investitsiya, ilmiy-texnik taraqqiyot, texnologiya, raqobatbardoshlik.

Abstract: This article explores the importance and relevance of innovation activity in the context of the modern economy. The study examines the factors influencing the economic efficiency of innovation, as well as the methodologies for its evaluation. Particular attention is given to the role of introducing new technologies in optimizing resource usage and improving social welfare. The paper investigates Uzbekistan's efforts to accelerate innovation processes in production and services to enhance quality and competitiveness. Based on the analysis, conclusions and recommendations for the sustainable development of innovation activity are presented. The incorporation of foreign literature and methodological insights strengthens the scientific validity of the research.

Key words: innovation, innovation economy, innovation activity, strategy, national innovation system, economic efficiency, investment, scientific and technological progress, technology, competitiveness.

Аннотация: В статье рассматривается значимость и актуальность инновационной деятельности в условиях современной экономики. Проведен анализ факторов, влияющих на эффективность инновационной деятельности, а также методов её оценки. Особое внимание уделено внедрению новых технологий как способу рационального использования ресурсов и повышения уровня благосостояния населения. Изучен опыт Узбекистана по активизации инновационных процессов в производстве и сфере услуг с целью повышения качества и конкурентоспособности. На основе анализа представлены выводы и рекомендации по устойчивому развитию инновационной деятельности. Использование зарубежных источников и методологических подходов повысило научную обоснованность исследования.

Ключевые слова: инновации, инновационная экономика, инновационная деятельность, стратегия, национальная инновационная система, экономическая эффективность, инвестиции, научно-технический прогресс, технологии, конкурентоспособность.

KIRISH

Zamonaviy raqobatbardosh iqtisodiyot sharoitida innovatsion faoliyat davlatlar va xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Uning iqtisodiy samaradorligini to'g'ri baholash va yanada oshirish barqaror taraqqiyot hamda yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishning muhim omillaridan biridir. Innovatsion faoliyat ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, texnologik

yangiliklarni joriy etish, mehnat unumdorligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish va jamiyat farovonligini yuksaltirish imkonini beradi.

Bozor iqtisodiyoti talablariga moslashuvchanlik, milliy mahsulotlarning raqobatbardoshligini ta'minlash va eksport salohiyatini oshirishda innovatsion faoliyat hal qiluvchi omilga aylanmoqda. Shu sababli, innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini aniqlash, unga ta'sir etuvchi omillarni aniqlab, ularni tizimli asosda boshqarish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Mazkur ehtiyojlardan kelib chiqqan holda O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 24-iyundagi "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi O'RQ-630-sonli¹ Qonuni bo'lib, unda quyidagi ustuvor yo'nalishlar belgilab berilgan: innovatsion faoliyatni davlat tomonidan tartibga solish, uni amalga oshirish mexanizmlari, innovatsion infratuzilmani shakllantirish, moliyalashtirish manbalarini aniqlash, shuningdek, ushbu sohada xalqaro hamkorlikni yo'lga qo'yish.

Ushbu maqolada innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi omillar, baholash metodlari hamda rivojlantirish istiqbollari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan yoritib beriladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Innovatsiya tushunchasi iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida tobora keng talqin etilmoqda. Shu boisdan, bu tushunchaning mohiyatini to'liq anglashda atroflicha va tizimli yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiy adabiyotlarda "innovatsiya"ga turlicha yondashilgan bo'lib, uni har xil iqtisodiy maktablar va olimlar o'z kontseptual doiralarga ko'ra izohlaydilar. Jumladan, xorijiy iqtisodchi olimlar – N. Manchev, I. Perlaki, V. D. Xartman, Ye. Mensfeld, B. Tviss, I. Shumpeter, Ye. Rodgers va boshqalar innovatsiyani turli shakllarda ta'riflab o'tishgan. B. Tviss innovatsiyani "kashfiyot yoki g'oya, iqtisodiy mazmunga ega jarayon" [2] sifatida izohlasa, F. Nikson uni "texnik, ishlab chiqarish va tijorat tadbirlarining majmui bo'lib, yangi bozorlarda yangilangan ishlab chiqarish va qurilmalarni yuzaga keltiradi" [2], deb ta'riflaydi. I. Shumpeter esa "innovatsiya – bu ishlab chiqarish omillarining ilmiy-tashkiliy umumlashuvi bo'lib, tadbirkorlik ruhiyatini rag'batlantiradi" [2], deya e'tirof etadi. B. Santo innovatsiyani "shunday ijtimoiy, texnik va iqtisodiy jarayonki, u orqali g'oya va kashfiyotlar amaliyotga tadbir etilib, mahsulot hamda texnologiyalar yuqori sifat fazilatlariga ega bo'ladi va bozorda qo'shimcha daromad keltiradi" [2], deb izohlaydi.

Innovatsiyalar masalasi chuqur tadqiq qilingan ilmiy manbalardan biri bu Jozef Shumpeter asarlaridir. U "innovatsiya siyosatdan deyarli ta'sirlanmaydigan mustaqil kuch emas, balki rivojlanayotgan institutlar, tadbirkorlar va texnologik o'zgarishlar iqtisodiy o'sishning markazida turadi" [3], deb ta'kidlagan. Shuningdek, u "kapitalizm faqat uzluksiz innovatsiyalar va ijodiy halokatning evolyutsion jarayoni sifatida tushunilishi mumkin" [4], degan xulosani beradi. C. Antonelli "The Economics of Innovation, New Technologies, and Structural Change" nomli ilmiy ishida "bugungi bilimga asoslangan iqtisodiyotda iqtisodiy o'sishning negizida kapital to'plash emas, balki tegishli bilim va texnologik tashqi ta'sirlardan kelib chiqadigan innovatsion salohiyat turadi" [5], deb qayd etadi. Unga ko'ra, bunday salohiyat quyidagilardan iborat: bilim, innovatsiyalar va tadbirkorlik uchun ruxsatlar va siyosatlar (ilmiy-tadqiqot xarajatlari, litsenziyalar va ruxsatnomalar), firmalar o'rtasidagi texnologik tarqalish va tashqi ta'sirlar, shuningdek, innovatsion muhitlarni yaratadigan klaster va tizimlar.

1970–yilda M. Fridman "The New York Times" gazetasida "biznesning yagona maqsadi – aksiyadorlar uchun foyda keltirishdir, boshqa ijtimoiy missiyalarni amalga oshirgan kompaniyalar esa raqobatbardosh bo'la olmaydi" [6], degan fikrni bildirgan. Ammo 21-asr amaliyoti shuni ko'rsatmoqdaki, foyda muhim bo'lsa-da, zamonaviy firmalar ayniqsa innovatsiyalar orqali iqtisodiy o'sish, bandlik darajasi va ijtimoiy manfaatlar kabilarni ham ta'minlamoqda. Professor Devid Ahlstrom ta'kidlaganidek, "biznesning asosiy maqsadi jamiyatga foyda keltiradigan yangi va innovatsion mahsulot hamda xizmatlarni ishlab chiqish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlashdir" [7].

P. P. Maria "Innovation performance and its influence on enterprise economic efficiency in the market" nomli tadqiqotida innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda quyidagi ko'rsatkichlarni asos qilib oladi: korxonaning innovatsion strategiyasi darajasi, salohiyatdan foydalanish sifati, investitsiyalarning hajmi. Taktik jihatdan esa samaradorlikni kompaniyaning raqobatdagi javob berish qobiliyati va innovatsion o'zgarishlarni amalga oshirish tezligi belgilaydi. Olimlarning umumiy fikriga ko'ra, innovatsion faoliyat samaradorligi mustaqil iqtisodiy toifa bo'lib, uning asosiy vazifasi – ilg'or ishlarning texnologik va metodologik asosda natijadorlik darajasini baholashdan iboratdir.

M. F. Aliyev "Innovation management and increasing economic efficiency" nomli ilmiy ishida innovatsiyalarni zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi deb e'tirof etadi. Unga ko'ra, biznesdagi innovatsion loyihalarning muvaffaqiyati nafaqat yangi mahsulot yoki xizmat yaratish bilan, balki ushbu loyihalarning iqtisodiy samaradorligini

1 O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 24-iyundagi "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi O'RQ-630-sonli Qonuni: <https://lex.uz/docs/-4910391>

oshirish bilan ham chambarchas bog'liqdir. Shu sababli, innovatsion loyihalarni rejalashtirish va boshqarishda turli yondashuvlardan foydalanish kompaniya va davlatlar iqtisodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi [9].

R. K. Guliyev "Application and management of economic innovations in Azerbaijan" nomli maqolasida iqtisodiy innovatsiyalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash yo'llari tahlil qilingan. U quyidagilarni asosiy yo'nalish sifatida ko'rsatadi: ilmiy va texnik yutuqlarni ishlab chiqarishga tadbqiq etish, mahsulot raqobatbardoshligini oshiradigan innovatsion faoliyatni rag'batlantirish, zamonaviy texnologiyalar asosini tashkil etuvchi innovatsiyalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, innovatsion loyihalarni davlat tomonidan tartibga solish bilan bog'liq mexanizmlarni intellektual mulk himoyasi va raqobatbardosh bozor mexanizmlari bilan uyg'unlashtirish [10].

Shuningdek, F. Yan, S. Martin va V. Bart tomonidan yozilgan "Handbook of the Economics of Innovation" [11] nomli nufuzli asarning 20-bobida innovatsiyalar, odatda, ilmiy izlanishlar bilan shug'ullanuvchi va yuqori malakali xodimlarga ega kompaniyalar tomonidan amalga oshirilishi qayd etilgan. L. Xarlamova, V. Xarlamov va A. Antoxina muallifligidagi "Effective Management as a Condition for Innovative Development of the National Economy" [12] nomli tadqiqotda esa innovatsion rivojlanishni jadallashtirish uchun zamonaviy boshqaruvning samarali tizimini shakllantirish muhimligi ta'kidlanadi. Unga ko'ra, davlat va biznes manfaatlarining uyg'unlashuvi innovatsion rivojlanishni jadallashtirish bilan birga, milliy iqtisodiyotda yuqori raqobatbardoshlikni ta'minlaydigan sinergik samarani yuzaga keltiradi. Bu esa inson kapitalining sifati, innovatsion boshqaruv vositalari va yondashuvlarning muhimligini oshirish orqali amalga oshadi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili asosida innovatsiyalarga quyidagicha ta'rif berish mumkin: innovatsiyalar – bu ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish jarayonlarini takomillashtirish, mahsulot va xizmatlarning yangi sifat darajalarini yaratish, boshqaruv samaradorligini oshirishga qaratilgan texnik, texnologik, iqtisodiy hamda tashkiliy-boshqaruv xarakteridagi jarayonlar majmuidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqola doirasidagi tadqiqot jarayonida iqtisodiy-statistik tahlil, ilmiy adabiyotlar sharhi va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. O'zbekiston Respublikasida innovatsion faoliyatning rivojlanish darajasi va uning iqtisodiy samaradorligiga doir rasmiy statistik ma'lumotlar, xalqaro hisobotlar hamda ilmiy maqolalar chuqur o'rganilib, ular asosida tegishli ilmiy xulosalar chiqarildi.

Bundan tashqari, maqolada tahliliy yondashuv asosida analiz va sintez, statistik tahlil kabi iqtisodiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasida nazariy va amaliy manbalar birgalikda qo'llanilgan bo'lib, ular asosida innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va takomillashtirishga doir asosli ilmiy mulohazalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda resurslardan oqilona va tejamkorlik bilan foydalanish, energiya tejamkor texnologiyalar sonini ko'paytirish, innovatsiyalarni keng joriy etish orqali aholining turmush darajasini oshirish zarurati tobora ortib bormoqda. Shu bois, innovatsion rivojlanishga zamonaviy boshqaruvning samarali tizimi, tadbirkorlik subyektlari va xo'jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy samaradorligini ta'minlovchi hal qiluvchi omil sifatida qaralmoqda.

Mamlakatimiz innovatsion iqtisodiyotining raqobatbardoshlik darajasiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatuvchi omillar qatoriga uning xalqaro mehnat taqsimotidagi strategik o'rni, mavjud tabiiy resurslari, mehnat salohiyati hamda moliyaviy resurslar shakllanishining institutsional va makroiqtisodiy shart-sharoitlari kiradi. Mazkur omillar innovatsion faoliyatni rivojlantirishda tayanch sifatida xizmat qiladi va milliy iqtisodiyotning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini belgilaydi.

Global innovatsiya indeksining 2024-yilgi reytingiga ko'ra, O'zbekiston 133 ta davlat ichida 83-o'rinni egallagan. Shuningdek, O'zbekiston innovatsiyalar sohasi bo'yicha milliy iqtisodiy rivojlanish darajasiga nisbatan yuqori samaradorlikka erishgan davlatlar safidan joy oldi, ya'ni yalpi ichki mahsulotga nisbatan innovatsion faoliyat samaradorligi yuqori darajada qayd etilgan [13]. Mazkur indeksda quyidagi holatlar qayd etilgan:

- mamlakatlar 4 ta daromad guruhiga ajratilgan bo'lib (yuqori daromad, yuqori-o'rta daromad, quyi-o'rta daromad va past daromad), O'zbekiston o'zining "quyi-o'rta daromad" guruhida 38 ta davlat orasida 10-o'rinni egallagan;
- mintaqaviy tasnifga ko'ra, O'zbekiston 10 ta Markaziy va Janubiy Osiyo mamlakatlari orasida 4-o'rinni egallagan;
- innovatsiyalarni joriy etish uchun mavjud resurs va sharoitlarni ifodalovchi "innovation input" subindeksida O'zbekiston bir pog'onaga ko'tarilib, 71-o'ringa chiqdi. Shu bilan birga, innovatsiyalarni amaliyotda tatbiq etishda erishilgan natijalarni ko'rsatadigan "innovation output" subindeksida 91-o'rinni egallagan.

Innovatsion faoliyatning umumiy iqtisodiy samaradorligini baholashda bir qator ko'rsatkichlar tizimidan foydalaniladi:

- Integral samara – bu, odatda, diskontlash asosida natijalar va xarajatlar hisobga olingan holda, innovatsion faoliyatdan olinadigan daromad bilan amalga oshirilgan xarajatlar farqini ifodalaydi. Ilmiy adabiyotlarda ushbu ko'rsatkich “sof keltirilgan qiymat”, “sof haqiqiy qiymat” yoki “diskontlangan foyda” kabi atamalar bilan ham yuritiladi;

- Rentabellik indeksi – bu indikator, ayniqsa, moliyaviy resurslari cheklangan korxonalar uchun muhim bo'lib, investitsiyalarning diskontlangan daromadiga nisbatan baholanadi. U yuqori tashkilotlarga bo'ysunuvchi yoki davlat tomonidan moliyaviy ko'mak oluvchi tashkilotlar uchun ayniqsa samarali hisoblanadi;

- Rentabellik normasi – bu shunday diskont normasi bo'lib, ma'lum bir yillar o'tganidan so'ng diskontlangan daromad hajmi innovatsiyaga yo'naltirilgan mablag' miqdoriga tenglashadi. Boshqacha aytganda, bu ko'rsatkich innovatsion loyiha orqali kelajakda kutilayotgan daromadlilik darajasini diskont stavkasi yordamida aniqlash imkonini beradi;

- Qoplash muddati – bu investitsiyalarning samaradorligini baholashda eng ko'p qo'llaniladigan ko'rsatkichlardan biridir. Mazkur ko'rsatkich “kapital mablag'lar qoplash muddati” ko'rsatkichi bilan o'xshash bo'lsa-da, bunda asosiy e'tibor innovatsiyaga kiritilgan mablag'larning haqiqiy qiymatdagi pul oqimlari asosida hisoblanishiga qaratiladi. Bozor sharoitida sarmoya kiritish jarayoni har doim ma'lum xavf bilan bog'liq bo'lib, tavakkalchilik darajasi ortgani sayin qoplash muddati ham uzayadi.

- Innovatsion faoliyat samaradorligini chuqurroq baholash va strategik qarorlar qabul qilishda SWOT tahlili yondashuvi qo'llanildi (1-jadval).

1-jadval. Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligi SWOT tahlili².

Kuchli tomonlar (Strengths)	Zaif tomonlar (Weaknesses)
Iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi. Innovatsiyalar yangi mahsulot va xizmatlarning yaratilishiga imkon beradi, bu esa iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshiradi. Rivojlangan mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalarga asoslangan iqtisodiyot ancha barqaror bo'ladi. Ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi. Yangi texnologiyalar va avtomatlashtirish ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, unumdorlikni oshiradi va resurslardan samaraliroq foydalanish imkonini beradi. Texnologik ustunlikni ta'minlaydi. Innovatsiyalar kompaniyalarga raqobatbardoshlikni oshirish va bozor yetakchilaridan biri bo'lish imkoniyatini beradi.	Yuqori sarmoya talab qiladi. Innovatsiyalarni joriy qilish katta miqdorda moliyaviy mablag'larni talab qiladi. Rivojlangan texnologiyalar, laboratoriyalar va tadqiqotlar uchun katta mablag' ajratish zarur bo'ladi. Risk va noaniqlik darajasi yuqori. Innovatsion loyihalar natijalari oldindan aniq bo'lmaydi. Ba'zi loyihalar muvaffaqiyatga erishishi mumkin bo'lsa, ba'zilari esa kutilgan natijani bermasligi mumkin. Innovatsion faoliyat natijalari uzoq muddatda seziladi. Ko'pgina innovatsiyalar darhol daromad keltirmaydi. Ular o'z natijalarini ko'rsatishi uchun bir necha yil talab qilishi mumkin. Bundan tashqari innovatsiyalarni yaratish va tijoratlashtirish ham uzoq yillarni talab qiladi.
Imkoniyatlar (Opportunities)	Tahdidlar (Threats)
Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash. Ko'pgina davlatlar innovatsion tadbirkorlik yaxshilash maqsadida rag'batlantirish uchun grantlar, subsidiyalar va soliq imtiyozlari taqdim etadi. Yangi ish o'rinlarini yaratadi. Innovatsiyalar yangi sohalarining rivojlanishiga olib keladi, bu esa o'z navbatida yangi ish o'rinlarining yaratilishiga sabab bo'ladi.	Yuqori raqobat ya'ni innovatsion mahsulot yoki texnologiya tezda raqiblar tomonidan o'zlashtirilishi yoki yaxshiroq variantlari ishlab chiqilishi mumkin. Bozor talabining o'zgaruvchan bo'lganligi sababli innovatsiyalar bozor ehtiyojlariga mos kelmasa, ularning tijorat muvaffaqiyati past bo'ladi. Ya'ni yangi texnologiyalar talab etilmasligi sababli muvaffaqiyatsizlikka uchraydi.

Yuqoridagi SWOT tahlilidan kelib chiqqan holda innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun quyidagi strategiyalarni qo'llash maqsadga muvofiq:

- Davlat tomonidan innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlar va dasturlarini kengaytirish, shu bilan birga kichik va o'rta bizneslar uchun innovatsiyalarni rivojlantirish bo'yicha maxsus imkoniyatlar yaratish;
- Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish uchun venchur kapital va investitsiyalarni jalb qilish orqali innovatsiyalarni moliyalashtirish muammolariga barhab berishga erishish;
- Iste'molchilar ehtiyojlarini o'rgangan holda innovatsion jarayonlarni rejalashtirish va risklarni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish;
- Innovatsiyalarni tijoratlashtirish va bozorda muvaffaqiyat qozonishini ta'minlash hamda intellektual mulk huquqlarini mustahkamlash va patent tizimini yaxshilash;

² Muallif tomonidan internet saytlari asosida tuzilgan.

- Innovatsiyalarning ildizi bo'lgan ilm-fan va startaplar uchun kadrlarni o'qitish;

Innovatsion faoliyatni yaxshilash uchun qilinayotgan chora-tadbirlar qanchalar muvaffaqiyatli ekanligini aniqlash uchun uning iqtisodiy samaradorligini baholash zaruriyati tug'iladi. Bunda mavzuga oid adabiyotlardan foydalangan holda innovatsion faoliyatning ko'rsatkichlaridan foydalangan holda quyidagi asosiy mezonlar asosida iqtisodiy samaradorligini aniqlash amalga oshiriladi:

Investitsiyalar va natijadorlik ko'rsatkichi:

$$IS = \frac{\text{Foyda}}{\text{Investitsiya hajmi}}$$

Bu yerda:

IS – innovatsion samaradorlik;

Foyda – loyiha natijasida olingan daromad;

Investitsiya hajmi – loyiha uchun sarflangan mablag'.

Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini aniqlash nisbatan murakkab bo'lib, bu ko'rsatkichni hisoblashda korxonada innovatsion faoliyatdan tashqari har bir birlik mahsulot ishlab chiqarish uchun ketgan xarajat bilan innovatsion mahsulot ishlab chiqarish xarajati o'rtasidagi farq tahlil qilinadi. Natijada hosil bo'lgan tafovut innovatsion faoliyat orqali qanday darajada xarajatlarni qisqartirishga erishilganini ko'rsatadi. Ushbu xarajatlarni bevosita xom ashyo sarfi va ish haqi miqdoriga taalluqlidir.

Texnologik samaradorlik esa yangi texnologiyalarni joriy etish natijasida mehnat unumdorligining oshishi yoki resurslar tejalish darajasi asosida tahlil qilinadi. Yuqorida ko'rib chiqilgan baholash usullari asosida iqtisodiyotning turli tarmoqlarida innovatsion faoliyat samaradorligini oshirish imkoniyatlari aniqlanmoqda. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, innovatsiyalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat tomonidan kompleks rag'batlantiruvchi siyosat yuritilishi, tadbirkorlik subyektlarining texnologik yangiliklarga investitsiya kiritishi va ilmiy tadqiqot natijalarining tijoratlashtirilishini ta'minlash hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Bugungi kunda yuqori texnologiyali mahsulot va xizmatlar bozori jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Ushbu bozor hajmi yiliga o'rtacha 1,2–2 foizga o'sib borayotgani, u xom ashyo, xususan neft, gaz va yog'och bozorlari hajmidan bir necha barobar katta ekanligi bilan ajralib turadi. Mavjud statistik ma'lumotlarga ko'ra, bu bozorda Rossiya Federatsiyasining ulushi atigi 0,3 foizni, AQSh – 32 foizni, Yaponiya – 23 foizni, Germaniya esa 10 foizni tashkil etadi. Bu holat innovatsion rivojlanish modeliga tayanayotgan davlatlar jahon iqtisodiyotida yetakchi o'rinlarni egallayotganini yaqqol ifodalaydi [13].

O'zbekiston Respublikasida ham iqtisodiy raqobatbardoshlikni ta'minlash, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va innovatsion rivojlanishni jadallashtirish maqsadida bir qator kompleks chora-tadbirlar va strategik dasturlar ishlab chiqilib, bosqichma-bosqich hayotga tatbiq etilmoqda. Ushbu dasturlar tarkibida texnik va texnologik qayta qurollanish, iqtisodiyot tarmoqlarining diversifikatsiyasi, zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda bank-moliya tizimini modernizatsiya qilish asosiy yo'nalishlar sifatida belgilangan. Bular iqtisodiy raqobatbardoshlikni kuchaytirish hamda barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlashda muhim poydevor hisoblanadi. Mamlakatimiz yuksak texnologiyalar asosida zamonaviy ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish orqali milliy iqtisodiy samaradorlikni tubdan oshirishga intilmoqda.

So'nggi yillarda tabiiy resurslarning cheklanishi va energiya manbalarining yetishmovchiligi fonida resurs tejankor texnologiyalarni rivojlantirish dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Mehnat resurslaridan foydalanishda esa ularning miqdori yoki arzonligi emas, balki malaka darajasi, kasbiy tayyorgarligi va innovatsion salohiyatining yuqoriligi asosiy ustunlik sifatida ko'zga tashlanmoqda. Shu sababli innovatsion yondashuv iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri sifatida e'tirof etilmoqda. Bu jarayonda tashqi savdo salohiyatiga ega bo'lgan yuqori qiymatli mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqish orqali nafaqat xom ashyoni eksport qilish, balki uni qayta ishlash orqali qo'shimcha qiymat zanjirini shakllantirish muhim vazifa bo'lib qolmoqda. Natijada, milliy iqtisodiyotni mustahkamlash va uning eksport salohiyatini oshirish uchun texnologik innovatsiyalar asosida yuqori daromadli mahsulotlarni ishlab chiqarish alohida ahamiyat kasb etadi.

Innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan yettita asosiy tarkibiy element mavjud bo'lib, ular bir-biri bilan o'zaro integratsiyalashgan holda innovatsion jarayon strukturasi asosini tashkil etadi. Bular quyidagilardan iborat: innovatsiya tashabbusi, innovatsion marketing, texnologiyani ishlab chiqish, mahsulotni ishlab chiqarishga tatbiq etish, natijalarni tijoratlashtirish, iqtisodiy samaradorlikni baholash va innovatsiyaning bozorga tarqalishini anglatadigan diffuziya jarayoni. Mazkur elementlarning uzviy uyg'unligi innovatsion faoliyatning barqaror va tizimli shaklda olib borilishini ta'minlaydi.

Xulosa o'rinda aytish mumkinki, innovatsion faoliyat bugungi kunda iqtisodiyotni modernizatsiyalash, texnologik yangilanish va raqobatbardoshlikni oshirishda hal qiluvchi omilga aylangan. Shu boisdan iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida innovatsion yondashuvni chuqurlashtirish, ilg'or texnologiyalar asosida strategiyalar ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etish dolzarb vazifa hisoblanadi. Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasida zamonaviy fan va texnologiyalar asosida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlari

iqtisodiyotning real sektorida mavjud ustuvor masalalarni hal etishga yo'naltirilgan. Ilmiy jamoalarning faoliyati ishlab chiqarish jarayonlarini innovatsiyaviy asosda shakllantirish, ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish, tadbirkorlik subyektlarining innovatsion loyihalarini qo'llab-quvvatlash hamda bu borada zarur tashkiliy-huquqiy va iqtisodiy shart-sharoitlarni yaratishda davlatning ishtirokini ta'minlashga qaratilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bugungi globallashuv sharoitida yangi texnologiyalarni joriy etish va ilmiy yutuqlardan samarali foydalanish korxonalar hamda umuman iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri bo'lib, ular mehnat unumdorligini oshirish, resurslardan tejamkorlik bilan foydalanish, shuningdek, ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish imkonini beradi.

Bundan tashqari, innovatsion yondashuvlar iqtisodiy tarmoqlarning diversifikatsiyasini ta'minlab, jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Ilmiy-tadqiqot institutlari bilan ishlab chiqarish sektori o'rtasidagi samarali hamkorlik innovatsion faoliyatning natijadorligini oshiradi. Shu bois, innovatsion g'oyalarni rag'batlantirish, ularni amaliyotga tatbiq etish hamda iqtisodiyotning turli sohalarida keng joriy etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Natijada, mamlakatning innovatsion salohiyati ortib borishi uning xalqaro maydondagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli, innovatsion faoliyatni rivojlantirishga yo'naltirilgan kompleks strategiyalarni ishlab chiqish va ularni izchil amalga oshirish zaruriy hisoblanadi.

Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Birinchidan, innovatsion mahsulot va xizmatlarning bozorga tezkor chiqishini ta'minlash uchun qo'llab-quvvatlovchi infratuzilmani kengaytirish, ayniqsa texnoparklar, inkubatsiya markazlari va texnologik klasterlarni rivojlantirish;

Ikkinchidan, ilmiy-tadqiqot ishlanmalarni tijoratlashtirishni rag'batlantirish, bu borada tadbirkorlik subyektlari bilan o'zaro hamkorlikni kuchaytirish orqali ilm-fanni real iqtisodiyot bilan bog'lash;

Uchinchidan, mahalliy korxonalarni xalqaro innovatsion loyihalar, startaplar va ilg'or xorijiy tajriba bilan integratsiyalash, texnologik almashinuvlarni jadallashtirish.

Yuqorida bayon etilgan takliflar innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirishga, milliy iqtisodiyotning barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlashga va xalqaro raqobatga tayyor iqtisodiy tuzilmani shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi Qonuni. 2020–yil. Onlayn. Mavjud: <https://lex.uz/docs/-4910391>
2. X. Sh., A. D. va M. J., Innovatsion menejment. Buxoro, 2020. Onlayn. Mavjud: http://kitob.sies.uz/frontend/web/kitob/kitob_006357d023976c8.pdf
3. J. Schumpeter, Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung, Business Cycles, and Capitalism, Socialism and Democracy. 1911.
4. C. Freeman, "Schumpeter's Business Cycles and Techno-economic Paradigms", in Techno-economic Paradigms: Essays in Honor of Carlota Perez, W. Drechsler, E. Reinert va R. Kattel (tahr.), 2009, b. 126.
5. C. Antonelli, The Economics of Innovation, New Technologies, and Structural Change. Routledge, 2003.
6. M. Friedman, "A Friedman Doctrine – The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits", New York Times Magazine, sentabr 1970.
7. D. Ahlstrom, "Innovation and Growth: How Business Contributes to Society", Academy of Management Perspectives, t. 24, soni 3, b. 11–24, 2010, doi: 10.5465/amp.24.3.11.
8. M. P. Prokhorova, N. A. Prodanova, S. M. Reznichenko, V. P. Vasiliev va V. S. Kireev, "Innovation Performance and its Influence on Enterprise Economic Efficiency in the Market", International Journal of Economics and Financial Issues, 2018. Onlayn. Mavjud: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/365171>
9. M. F. Aliyev, "Innovation Management and Increasing Economic Efficiency", Economic Research Journal, t. 14, soni 4, b. 55–62, 2020, doi: 10.1111/j.1468-2370.2011.00311.x
10. R. K. Guliyev, "Application and Management of Economic Innovations in Azerbaijan", Baku State University Journal of Economic Sciences, t. 7, soni 2, b. 111–117, 2021.
11. Y. Fagerberg, M. Srholec va B. Verspagen, Handbook of the Economics of Innovation, jild 2, b. 833–872, 2010.
12. T. L. Kharlamova, A. V. Kharlamov va Y. A. Antokhina, "Effective Management as a Condition for Innovative Development of the National Economy", European Proceedings, 2021. Onlayn. Mavjud: <https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epsbs.2021.09.02.111>
13. Onlayn. Mavjud: <https://innovation.gov.uz/ru/news/post-1741>
14. Onlayn. Mavjud: <https://innovation.gov.uz/info/global-innovatsion-indeks>
15. Onlayn. Mavjud: <https://www.wipo.int/en/web/global-innovation-index>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
